№ 190 ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 3

1904

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 3 № 190

# ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

### ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Արհեստաւորների համար.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Ներքին գործերի նոր մինիստրի նշանակման առիթով. Խրատվում ենք. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը. Արտաքին լուրեր,—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. —ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

## ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Թիֆլիսի, Ախալցխայի և ուրիշ տեղերի արհեստաւորները շատ անգամ հարց են յարուցել իրանց կարիքների մասին, որոնցից մէկն էլ այն է, որ նրանք անկարող են ձեռնտու պայմաններով փոխառութիւններ անել: Տնայնագործը, արհեստաւորը փողի պակասութեան պատճառով յաճախ ստիպված են լինում իրանց ապրանքը շատ էժան գնով ծախել և նոյն իսկ այնքան էժան, որ համարեա ոչնչանում է աշխատանքի վարձատրութիւնը:

Այդ երեւոյթի դէմ մաքառելու նպատակով առաջարկվել են մի քանի միջոցներ, բայց գործնական կերպով ոչինչ չէ արվել կեանքի մէջ մինչև այժմ:

Նոյն դրութիւնն է տիրում և Ռուսաստանի զանազան մասերում: Մի քանի տեղ զեմստվօները փորձեցին օգնել տնայնագործներին և հասան շատ մխիթարական հետեւանքների: Սակայն լուրջ և հաստատ կազմակերպութիւն դեռ շատ քիչ տեղերում գոյութիւն ունի և նա չէ կրում կրեդիտային հիմնարկութեան բնաւորութիւն:

Ուշադրութեան արժանի է այն կրեդիտային հիմնարկութիւնը, որ բացվում է տնայնագործների համար Նիժեգորոդեան նահանգում: Նա պէտք է փոխառութեամբ փող բաց թողնէ տնայնագործներին և պէտք է կրէ տնայնագործական բանկի անունը: Փոխառութիւնները պէտք է տրվեն կարճ ժամանակով տնայնագործական իրերի գրաւականով: Բանկը իր կանոնադրութեամբ իրաւունք ունի և նպաստել ապրանքների վաճառահանութեան զանազան ձեռնարկութիւններին:

Բանկի գործունէութեան համար անհրաժեշտ փողը կազմվել է մի քանի աղբիւրներից: Ներքին գործերի մինիստրութիւնը իր կողմից յատկացրել է 20,000 րուբլի, նահանգական զեմստվոն 5,000 րուբլի, մի քանի հիմնարկութիւններ տուել են որոշ գումարներ, իբրև պարգև:

Անկասկած շատ ցանկալի է, որ և մեր երկրում յատուկ ուշադրութեան արժանանար տնայնագործներին և արհեստաւորներին փոխառութիւններ տալու խնդիրը: Իսկ այդ գործի աջողութեան պէտք է մեր երկրում առաւել կերպով նպաստեն քաղաքային ինքնավարութիւնները, որոնցից մեր մեծ արհեստաւորութիւնը առաւել գլխաւորապէս կենտրոնացած է քաղաքներում: Իսկ երբ մի անգամ Բանկը կը զգվի կրեդիտի կազմակերպութեան գաղափար, նա կարող կը լինի դէպի ինքը գրաւել և շրջակայ գիւղական ազգաբնակութիւնը:

## ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

### ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՆՈՐ ՄԻՆԻՍՏՐԻ ՆՇԱՆԱԿՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ.

«Нов. Вр.» լրագիրը հետեւեալ յօդուածն է զետեղել իբր առաջնորդող օգոստոսի 28-ի համարում Ներքին գործերի նոր մինիստրի պաշտօնի կոչվելու առիթով:

«Հազիւ թէ մեր պետական բարձր պաշտօնեաներից որ և է մէկին վիճակվել է մի աւելի դժուար և ծանր խնդիր, քան այն, որ բաժին է ընկել Ներքին գործերի նոր նշանակված մինիստր գեներալ-ադիւտանտ իշխան Պ. Դ. Սվեատոպոլկ-Միրսկուն: Մեր գլխով այնպիսի պատմական դէպքեր են անցնում, որոնց հետեւանքները կարող են ազդեցութիւն ունենալ Ռուսաստանի ամբողջ ապագայ բաղդի վրա:

«Մենք չենք կարող չը խոստովանվել, որ որքան աւելի պատերազմական գործողութիւնները բարդանան, Ռուսաստանն այնքան աւելի զոհեր պէտք է տայ, կառավարութեան ուշադրութիւնն այնքան աւելի պէտք է դառնայ դէպի Հեռաւոր Արեւելք և այնքան հեշտ կը լինի մեր չարակամներին գործել, որոնք սովորաբար օգտվում են ամեն տեսակ դժուարութիւններից, աւելի ևս անաջողութիւններից: Միմիայն ոգու արտակարգ բարձրութիւնը, պետական և հասարակական ջանքերի ամենասերտ միութիւնը և համերաշխութիւնը կարող են տալ Ռուսաստանին վայել հակահարուած արտաքին թշնամուն և խաղաղեցնել բոլոր դժգոհ տարրերը:

«Մենք ասում ենք խաղաղեցնել, որովհետև հէնց դրանումն է ամեն մի պետութեան խնդիրը: Իսկ խաղաղեցնել կարելի է պահելով և զարգացնելով այն ամենը, ինչ որ լաւ բան կայ մեզ մօտ, մանաւանդ զեմստվօի հիմնարկութիւնները, որոնց գործունէութիւնը կարող է կատարելագործվել միմիայն աւելի մեծ ինքնուրոյնութեան հողի վրա, նպաստելով տնտեսական առաջադիմութեան և զարգացման: Դրա հետ միասին անհրաժեշտ է հասնել աւելի մեծ ապակենտրոնացման, բայց ի հարկէ ոչ թէ բացառապէս [illegible] իշխանութիւնը զօրացնելու մտքով, այլ թեթեւացնելով ազգաբնակութեան անհրաժեշտ կարիքները տեղն ու տեղը վճռելու գործը: Այդ նպատակներին հասնելու հետ միասին սերտ կերպով կապված է մամուլի խելացի ազատութեան և ձայնաւորութեան հարցը, որոնք հանդիսանում են իբր հասարակական կարծիքի հաղորդիչներ, որոնք ապահովեցնում են նրան լիակատար անկողմնակալութիւն և ամբողջութիւն: Ներքին գործերի մինիստրի գործը չափազանց դժուար է: Բայց մեր պետական կեանքում չափազանց մեծ նշանակութիւն ունի իւրաքանչիւր առանձին վարչութեան ղեկավարի անձնաւորութիւնը: Ահա հէնց այդ պատճառով նոր մինիստրի ստացած զինուորական բարձր կրթութիւնը և կենսական բազմազան ճանապարհը, որով ընթացել է գեներալ-ադիւտանտ Միրսկին գործնականապէս ծանօթանալով ժողովրդի տնտեսական և հոգեկան պէտքերի հետ—այդ բոլորը մարդասէր հայեացքի և բարեացակամութեան հետ միացած կազմում են մի լաւ առհաւատչեայ, որ նա կը կարողանայ ժամանակակից պայմաններին համապատասխան միջոցներ գտնել և իր բարդ նպատակն իրականացնել: Մնում է ցանկալ, որ իշխան Միրսկին կարենայ չափ շատ աջակցութիւն գտնի պետական հիմնարկութիւնների կողմից և չը վախենայ քարացած յետամնացութիւնից: Ռուս ժողովուրդը սովոր է երախտագիտութեամբ աջակցելու այն պետական գործիչին, որը ուղիղ ճանապարհով ձգտում է առաջ և սրբութեամբ կատարում է Թագաւոր Կայսրի նախագծած ցանկութիւնը, որ միշտ մարդասիրական է, միշտ ուղղված է հայրենիքին մեծութիւն ու բարօրութիւն պարգեւելու:

## ԽՐԱՏՎՈ՞ՒՄ ԵՆՔ

II

Սարսափելի հիւրը կեղտոտութիւն է սիրում: Եւ ահա, նրան այդ սիրելի միջավայրից զրկելու համար, սկսել են սրբել ու մաքրել Բագուն:

Ինձ պատահած ամեն մի բագուեցի յայտնում էր, որ այժմ Նաւթաքաղաքը մի քանի նման է դառել: Եւ այդ խօսքերը արտասանվում էին գոհութեամբ, մի տեսակ ինքնաբաւական հպարտութեամբ:

Որ Բագուն մի բանի նման է դառել, այդ մի յայտնի չափով ճիշդ է: Խօլերայի ուրուականը ստիպեց մարդկանց մի քիչ նայել իրանց, մի քիչ քերել իրանց կեղտերը: Ստիպողութեան հանգամանքը ամենամեծ դերն էր կատարում: Նահանգական իշխանութիւնը հրամայեց, քաղաքային ինքնավարութիւնը զարթնեց քնից, լայն բաց արեց իր սնդուկը և կազմակերպեց սանիտարական-առողջապահիկ խմբեր, որոնք շրջում են, մաքրել են տալիս, իշխանութիւն ունեն անհնազանդներին պատժելու և այլն:

Այս բոլորը մի քանի շաբաթների ընթացքում այնքան գործ առաջացրեց, որ այսօր բագուեցին հպարտանալու, հանգիստ իր տանը նստելու մի մեծ հիմք ունի:

Մարդ, տեսնելով այդ գործունէութեան ընդհանուր պատկերը, մտածում է, թէ մարդուն երբեմն որքան քիչ բան է հարկաւոր՝ իր դրութիւնը գոհացուցիչ գտնելու համար: Մանաւանդ որքան քիչ բան է պահանջվում, որ հասարակութիւնը դառնայ ոչ թէ ոչխարների հօտ, որ փախչում է իւրաքանչիւր փոթորիկից, այլ փոքր ի շատէ գիտակից, տոկուն մի բազմութիւն, որ գնում է վտանգի դէմ, համախմբում իր հաւաքական կարողութիւնը փորձիկների դէմ կռուելու համար:

Այո, շատ քիչ բան է պահանջվում: Բագուն այժմ աւելի լաւ պատրաստված է համարվում: Բայց ինչ պատրաստութիւն է դա: Մաքրութիւն դրսում, մաքրութիւն հրապարակներում, աչքի ընկնող տեղերում: Նոյն իսկ տների բակերը սանիտարական խմբերի հսկողութեան են ենթարկվում: Բայց ինչ է նշանակում այդ բոլորը: Նայեցէք, թէ ինչպէս է ապրում աղքատ ազգաբնակութիւնը, ինչ պայմանների մէջ, նայեցէք, թէ ինչ տեսակ ջուր է նա գործածում,—դուք կը տեսնէք արտաքին մաքրութեան տակ ծածկված հազարաւոր հասարակական խոցեր, որոնք անփոփոխ են պահպանում նախկին դրութիւնը, այն դրութիւնը, որ թոյլ էր տալիս Բագուին դառնալ կոտորածների ահաւոր դաշտ:

Վերաբերմունքը դէպի հասարակական առողջապահութիւնը պաշտօնական է, կարծէք հարկից ստիպված, կարծես մի կերպ խիղճ հանգստացնելու համար: Ես ինքս տեսայ բակեր, ուր գործադրվում են սանիտարական խմբերի հրամանները, ուր սրբում են ամեն օր կեղտերը, բայց ուր, պատերի խորշերի մէջ ծածկված մնում են զարհուրելի, խեղդող գարշահոտութիւն արձակող արտաքնոցներ: Սա արդէն շատ հիմնական չարիք է, որի դէմ ձեւական գործունէութիւնը մի կարճ միջոցում, մի քանի օրվայ մէջ, ոչինչ չէ կարող անել: Այստեղ բարի ցանկութիւնների և պաշտօնական քաղցր հոգացողութեան դէմ կանգնած է արդէն դարաւոր սիստեմը, այն տգէտ ինքնահաւանութիւնը, որ մարդուն խնայում է միայն այնքան, որքան թոյլ է տալիս գրպանի շահը:

Այսպիսի դէպքեր շատ ու շատ կան: Շատ ու շատ են այն խոչընդոտները, երբ բարի ցանկութիւնը կանգ է առնում բոլորովին անկարող ու թշուառ: Եւ միշտ դուք տեսնում էք մի և նոյն տեսարանը: Հարստահարութեան սկզբունքը, որ երբէք չէ դադարում մարդկանց գլխաւոր ղեկավարը դառնալուց, այնպէս է պահանջում, որ տանտէրը, գործարանատէրը, մի խօսքով փողի իշխանութիւն ունեցող ամեն մէկը ստանայ շատ շահ, բայց որքան կարելի է շատ քիչ բան տայ իրան փող տուողին, իր համար աշխատողին:

Չարիքի հիմքը մնում է անխախտ: Բակեր, փողոցներ աւելելը կարելի է ցոյց տալու համար գիտակցութիւն, կուլտուրականութիւն: Բայց հիմնական փոփոխութիւն մտցնել սիստեմի մէջ, քողնել հարստահարութեան հին ձեւը,—այդ, ի հարկէ, չէ կարող անել ոչ մի սանիտարական խումբ, ոչ մի խօլերա, ոչ մի ժանտախտ:

Եւ ահա հարց է առաջ գալիս.—խրատվո՞ւմ ենք մենք:

Կարելի է կարծել որ այո, խրատվում ենք: Մի ժամանակ մենք ոչխարների պէս փախչում էինք հիւանդութիւնից և կոտորվում էինք ճանապարհներին: Այժմ հասկանում ենք, որ փախչելը կորուստ է: Այժմ գիտենք, որ կանգնել ու կռուել է հարկաւոր, որ այսպէս պահանջում է մեր սեփական օգուտը, մեր ապահովութիւնը:

Մենք խրատված ենք նրանում. Հասարակական գործունէութիւնը, գիտակցութիւնը այնքան գնահատում ու ճանաչում ենք, որ մեծ գոհութեամբ յենվում ենք նրա վրա տագնապի օրերին: Մենք գիտենք, թէ ինչ պիտի անենք, որ ապահով լինենք:

Բայց եթէ արտաքին երեւոյթը դէն դնենք, եթէ կեղևը վերցնենք, ինչ կը տեսնենք:

Այն, որ չենք խրատվում:

Լ.

## ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ինչպէս արդէն հաղորդել ենք, Բարձրագոյն հրամանով խօլերայի դէմ կռուելու համար նշանակված գեներալ-մայօր կոմս Շուվալօվը շուտով ժամանելու է Կովկաս: Կոմսը նախ գալու է Թիֆլիս, յետոյ Քութայիս, Գանձակ, Բագու, Ալէքսանդրոպօլ և Երևան: Անդրկովկասը շրջելուց և իր պաշտօնի տեսակէտից զննելուց յետոյ, կոմսը մեկնելու է Անդրկասպեան երկիրը:

—

„Н. Д." լրագիրը հաղորդում է, որ Ներքին գործերի նոր մինիստրը օգոստոսի 27-ին մեկնել է Պետերբուրգից Վիլնա ներկայ լինելու [illegible] Իշխան Սվեատոպօլկ-Միրսկին սեպտեմբերի 11-ին կը վերադառնայ Պետերբուրգ և սեպտեմբերի 12-ին կը ստանձնէ իր նոր պաշտօնը:

—

Կասպեան ծովի Հաստանդուլի նաւահանգիստը հրատարակված է կասկածելի խօլերայով վարակված լինելու պատճառով:

—

Օգոստոսի լոյս 28-ի գիշերը Բալաջարի կայարանի նոր օծված ուղղափառ եկեղեցին կողոպտվել է գողերից: Չարագործները դուռը կոտրել, ներս են մտել ու հաւաքելով մի քանի եկեղեցական իրեր ու անօթներ, տարել են:

—

Բագուի լրագիրների ասելով, օգոստոսի 29-ին և 30-ին Բագւում խօլերայով կասկածված հիւանդներ այլ ևս չեն եղել: Մեռել է օգոստոսի 28-ին հիւանդացած տեղացի թուրքը, որի հիւանդութեան մասին արդէն հաղորդել էինք:

—

Պետական վերահսկիչ (կօնտրօլեօր) ինֆանտէրիայի գեներալ Պ. Լ. Լօբկօն հասել է Բագու օգոստոսի 31-ին: Կայարանում նրան դիմաւորել են նահանգապետը և ուրիշ վարչական անձեր: Սեպտեմբերի 1-ին Պ. Լ. Լօբկօ, Բագուի լրագիրների ասելով, պէտք է մեկնած լինի դէպի Թիֆլիս:

—

Թիֆլիսի այգեգործական դպրոցի նորեկ աշակերտների քննութիւնները տեղի կունենան սեպտեմբերի 25-ից մինչև 30. իսկ աւարտողների վերջնական քննութիւնները՝ սեպտեմբերի 15-ին և 30-ին:

—

Մինիստրների կօմիտէտի Բարձրագոյն հաստատված որոշումով վճռված է. համաձայն 1903 թւի յուլիսի 20-ի Բարձրագոյն հրամանի և Ներքին գործերի մինիստրի նոյն թւականի սեպտեմբերի 15, 22 և 25-ին արած կարգադրութիւնների՝ պետութեան մէջ հետեւեալ տեղերը գտնվում են ուժեղացրած պահպանութեան մէջ. Պետերբուրգի, Մօսկվայի, Խարկօվի, Եկատերինօսլավի, Կիևվի, Պօդօլի և Վօլինի նահանգները, Րօստով Դօնի վրա և Նախիջևան, Տագանրօգ քաղաքները և վերջինի շրջանը, Կասպերօվկա գիւղը, Գնիլօվեան ստանիցան և Պաստուխօվի երկաթաշէն գործարանը, Դօնեան զօրքերի շրջանը, Ելիսավէտգրադ քաղաքը, Բօգօեավլենսկ, Կալինօվկա և

Վօսկրեսենսկ շէները. Կրիվօյ-Րօգ և Վարվարօվկա աւանները, Կրիվօրօգեան հանքերը և Գդանցի հանքեր հալող գործարանը, Խերսօնի նահանգի Պօկրօվեան և Շուլսկեան գաւառները և Վլադիմիրեան նահանգի Իվանօվօ-Վօզնեսենսկ քաղաքը, Թիֆլիս, Բագու և Բաթում քաղաքները, Բագուի գաւառը, Պետերբուրգի, Օդեսայի և Նիկօլաեվի քաղաքապետութիւնները և Կրօնշտադտի զինուորական նահանգապետութեան տակ եղած վայրերը, Գանձակի նահանգի Գանձակ, Շուշի և Նուխի քաղաքները, Երևանի նահանգի Ալէքսանդրօպօլ քաղաքը և Կարսը, նոյնպէս և Վիտեբսկ և Դվինսկ քաղաքներն իրանց գաւառներով. այս բոլոր յիշված վայրերը թողնվելու են նոյն ուժեղացրած պահպանութեան վիճակի մէջ մինչև 1905 թւի սեպտեմբերի 4-ը:

## ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

### ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

Ճապօնացիները արհամարհում են մահը: Վիէննայի «Neue Freie Presse» լրագրի Տօկիօյի թղթակից բարօնուհի Բաքօ Բիվենօտ «Ճապօնացիները արհամարհում են մահը» իր յօդուածի մէջ ապացուցանում է, որ այդ արհամարհանքը հետևանք է ճապօնացու դաստիարակութեան դեռ սամուրաների ժամանակից, դէպի միկադօն և հայրենիքը տածած անսահման սիրոյ: «Ճապօնացին, ասում է նա, մեկնելով պատերազմի դաշտը, հրաժեշտ է տալիս կեանքին: Ճապօնացուն ոգևորողը այն յոյսը չէ, թէ նա բախտաւորապէս կը վերադառնայ, վարձատրութիւն կը ստանայ, փառք ձեռք կը բերէ, ինչպէս եւրօպացին ոգևորվում է այդ յոյսով. ոչ, գնալով կռւի, նա նայում է իր վրա, իբրև մի մարդու, որ նուիրել է իրան մահվան: Շատ օֆիցէրներ և զինուորներ բաժանվում են իրանց կանանցից, մնաս բարև են ասում մշտապէս իրանց մերձաւորներին, որոնք դադարում են այլ ևս նրանց համարելու իբրև իրանցը: Շատ բնորոշ է ունտէր-օֆիցէր Գայխաշիի նամակը. նա մասնակցել էր առաջին փորձին՝ փակել Պորտ-Արտուրի նաւահանգստի մուտքը և ողջ առողջ վերադարձել էր արշաւանքից. նա գրեց իր ծնողներին. «Երբ ես վերջին անգամ գրեցի ձեզ «Տենշիմարու» նաւից, ես համոզված էի, որ ես կը մեռնեմ 24-ին, առաւօտեան ժամը 4-ին: Սակայն, հակառակ բոլոր ակնկալութեան, արշաւանքին մասնակցողներից ոչ մինը չը սպանվեց կամ չը վիրաւորվեց: Հէնց որ մօտ ապագայում կը սկսեն կամաւորներ կանչել նոր արշաւանքի համար, ես դարձեալ կառաջարկեմ ինձ: Այդ դէպքում սա կը լինի իմ վերջին նամակը»: Տեսնում էք, նա սպասում էր մահ գտնել 24-ին, առաւօտեան ժամը 4-ին: Այն հայեացքը, թէ կեանքը պատկանում է միկադօին և հայրենիքին, այնպէս խորապէս արմատացել է ճապօնացիների մէջ, որ ուրիշ որ և է լաւագոյն զգացման տեղ չէ տալիս: Նրանք ամենաբարձր պատիւ են համարում, ամենամեծ երջանկութիւն մեռնել պատերազմի դաշտի վրա, «բանզայ» աղաղակելով: Մանկութիւնից դաստիարակվում են ստօյիկեան ինքնազսպման մէջ, նրանք ճնշում են իրանց մէջ իրանց զգացումների բոլոր արտաքին արտայայտութիւնները: Գլխի հազիւ հազ շարժումը արդէն սաստիկ ուրախութեան արտայայտութիւն է. [illegible] (Рус. Вѣд.)

Լեհաստանի [illegible] «Бирж. Вѣд.» լրագրին. [illegible]

նը շարունակվում է պահակազօրքի կողմից անընդհատ եռանդով: Դալնիից Չիֆու հասած ճապօնացիները հաւատացնում են, որ բերդի վճռական շտուրմը լինելու է շաբաթ օր, օգոստոսի 28-ին:

—Ռուսների և ճապօնացիների կատաղութիւնը Լեաօեանի կռւում «Daily Mail» լրագրի թղթակիցը հետևեալ կերպով է նկարագրում. «Արդէն առաջին շտուրմի ժամանակ, մի ամբողջ ժամի ընթացքում, ռուսները և ճապօնացիները գործում էին թրերով և սուիններով և շատ հեռու էր լսվում պողպատէ զէնքի հնչող շառաչը ադմկալի ընդհարման մէջ և թշնամիների կատաղի աղաղակները: Երկրորդ շտուրմի ժամանակ ճապօնացիները կատուների նման մագլցում էին գրեթէ ուղղահայեաց բարձրութիւնների վրա և կպչում էին ռուսներին: Ճապօնացի և ռուս զինուորները ընկնում էին խմբերով անդունդի մէջ: Հնարաւորութիւն չը կայ նկարագրել այդ անմիտ դժոխային կռւի բոլոր սարսափները: Գլուխ, ոտ, ձեռք թափված էին հողի վրա. Ջրի ամեն մի կաթիլը ներկվել էր մութ-արիւնային գոյնով: Տեղացիները նոյն իսկ կռւից յետոյ չէին յանդգնում գնալ պատերազմի դաշտը, իսկ բոբեռները պատառոտում էին դիակները»: (P.B.)

### ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Կ. Պօլսից «Berliner Tageblatt» լրագրին հաղորդում են, որ վերջ չեն դրվում տարաձայնութիւններին Բ. Դրան և Միացեալ-Նահանգների կառավարութեան միջև: Բ. Դուռը թոյլտւութիւն չէ տալիս, որ հայրենիք վերադառնան ամերիկական հպատակութիւն ընդունած զանազան հայ-փախստականներ: Բ. Դուռը յայտարարում է, որ նրանք յեղափոխականներ են, և որպէս այդպիսիք երբեմն փախել են Ամէրիկա: Միացեալ-Նահանգների կառավարութիւնը պնդում է, որ Բ. Դուռը պարտաւոր է թոյլ տալ նրանց, որպէս ամերիկական ազատ քաղաքացիներին, մտնել Թիւրքիա:

—Կ. Պօլսից նոյն լրագրին հաղորդում են, որ խիստ չափազանցրած են Կրետէ կղզու ազգաբնակութեան յուզված դրութեան մասին տարածված տեղեկութիւնները: Հիւպատոսական բոլոր զեկուցումները հաղորդում են, որ Կրետէից հեռանալուց առաջ Գէօրգի արքայորդին դիմեց ազգաբնակութեանը մի կոչով, որի մէջ հրաւէր է կարդում պահպանել կարգը և [illegible] յօմատիական ճանապարհորդութեան աջողութիւնը: Մինչև անգամ Վենիզէլօսի դիմադրական կուսակցութիւնը, որը դիտաւորութիւն ունէր ընդհանուր-նահանգապետի բացակայութեան ժամանակ ազգային ժողով հրաւիրել և քննութեան ենթարկել Կրետէն Թիւրքիայից անջատելու միջոցները, հրաժարվեց այդ մտադրութիւնից և վճռեց սպասել: Ինքն Վենիզէլօս եկել էր Աթէնք և հաւաստիացրեց պրինց Գէօրգիին և յունական մինիստր-նախագահին: Թէ որքան ժամանակ է սպասելու Վենիզէլօսի կուսակցութիւնը,—այդ ուրիշ հարց է: Վենիզէլօսի հետ միացել են և մի քանի ազդեցիկ կրէտացիներ, որոնց թւում և Հաջի Միխալիսը, կրետական ապստամբութիւնների ղեկավարը 1866 և 1876 թւերին:

## «ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

### ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

1 սեպտեմբերի

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ: 31 օգոստոսի: (Րէյտէր): Պետական, ծովային և առևտրական դեպարտամենտների պաշտօնեաները որոշեցին «Լենա» տրանսպորտին վերաբերեալ հարցը յանձնել նախագահի բարեհայեցողութեան: Րուզվելտ պետական և ծովային դեպարտամենտներին հրամայեց հարցը վճռել: Նախագահը ծովային դեպարտամենտի քարտուղարին հրամայեց հաւաստիանալ, արդեօք կարելի է կարճ միջոցում վերջացնել անհրաժեշտ նորոգումները և, կարելիութեան դէպքում, կառավարութեան կողմից թոյլ տալ նորոգութիւնը կատարել: Նորոգութիւնը կատարելու ժամանակամիջոցը չը պէտք է աւելի լինի քան երկու ամիս:

ԲԵՐԼԻՆ: Այստեղի մամուլը մանրամասնօրէն գրաղվում է իշխան Սվեատօպօլկ-Միրսկու ներքին գործերի մինիստր նշանակվելու հարցով: «Նացիօնալ Ցէյտունգ» ողջունում է այս նշանակումը և մատնանիշ է անում նոր մինիստրի լուրջ հմտութիւնները, հարուստ փորձառութիւնը և տակտը, և որ նա ճիշդ օրինակութեան նուիրված մարդ է: Լրագիրը իշխանին մաղթում է արդիւնաւէտ գործունէութիւն: «Ֆօսսիշէ Ցէյտունգ» ասում է, թէ իշխան Սվեատօպօլկ-Միրսկու նշանակումը գոհութեան ընդհանուր զգացմունք առաջացրեց նաև ռուսաց հասարակութեան խաւերի մէջ. լրագիրը ուշադրութիւն է դարձնում մինիստրի բարձր բարոյական յատկութիւնների վրա և նրան բնորոշում է իբրև խելացի և մարդասէր մարդ:

ՊԵՏՐՕՊԱՒԼՕՎՍԿ, 1 սեպտեմբերի: Կամչատկայում, գաւառապետի կարգադրութեամբ, պատերազմի մասին տեղեկութիւն ստացվելուն պէս կազմակերպվեց դրուժինա 67 հոգուց բաղկացած կամաւորներից, Կամչատկայի կօզակներից և պահեստի զինուորներից բաղկացած: Այս կամաւորները կազմեցին հիմք՝ ընդհանուր զինաւորութիւն կազմակերպելու համար Կամչատկայում, որի բնակիչները ի բնէ որսորդներ են և հիանալի հրացանաձիգներ: Մայիսի 1-ից Կամչատկայի գիւղաբերաններում սկսեցին երևալ ճապօնական աւազակային նաւակներ: Յունիսի կէսին Եավին և Մալկինօ գիւղերում ափ դուրս եկաւ ճապօնական լէյտընանտ Բունձիս՝ 150 հոգուց բաղկացած ծովային պահեստի զինուորներով: Ճապօնացիները կողոպտեցին գիւղերը, քշեցին բնակիչներին, տարածեցին պրօկլամացիաներ, որոնց մէջ առաջարկում էին ճանաչել ճապօնական կայսրութիւնը, ճապօնական դրօշակ բարձրացրին և գիւղի ծայրին մի սիւն տնկեցին, վրան կպցնելով մի տախտակ այսպիսի մակագրութեամբ, թէ երկիրն այնուհետև պատկանում է Ճապօնիային, և ով որ այս բանը չի ընդունի՝ պէտք է սպանվի: Յունիսի 30-ին Պետրօպաւլօվսկից ուղարկվեց մի առագաստաւոր նաւ՝ պրապօրշչիկ Ժաբի հրամանատարութեամբ, կամաւորների մի խմբով, իսկ Բօլշերեցկից շարժվեց հետևազօր մի զօրաբաժին բաղկացած 100 հոգուց, ունտէր-օֆիցէր Սօտնիկօվի առաջնորդութեամբ: Ծովային և ցամաքային զօրաբաժինները միացան իրար հետ Եավինի մօտ յուլիսի 16-ին, ճապօնացիներին ջարդեցին և գերի բռնեցին նրանց հրամանատար լէյտէնանտ Բունձիին: Մեր կողմից սպանված է 1-ը, վիրաւորված են 4-ը: Ճապօնացիներից սպանված են 17 հոգի, իսկ վիրաւորվածների թիւը անյայտ է, որովհետև ճապօնացիները նահանջելիս իրանց հետ տարան իրանց վիրաւորներին: Յանդուգն դրօշակը և տախտակը վերցվեցին Սօտնիկօվի ձեռքով և ներկայացրվեցին գաւառապետին: Ընդամենը այրված են ճապօնական հինգ նաւակներ և սպանված են 70 ճապօնացիներ:

ԼՕՆԴՕՆ, 1 սեպտեմբերի: (Րէյտէր): «Դէյլի Քրօնիկլի» թղթակիցը Կուրօկիի բանակում՝ [illegible] է Լեաօեանից օգոստոսի 23-ից, թէ Խայէնտայի կռւում ռուսները ցոյց տուին մեծ շարժունութիւն. օգնական զօրքերը մեծ արագութեամբ հասցնվում էին ամենավտանգված տեղերը: Ռուսներին աջողվեց կանգնեցնել ճապօնական զօրասիւնը: Հետևակազօրը առաջին անգամ գործեց լայն բացված շարքով, կռւում էր յամառութեամբ և բազմաթիւ յարձակումներ գործեց սուինով և անյողդողդ մընաց ճապօնական արտիլէրիայի խիստ կրակի տակ: Մի վիրաւորված ռուս պատմում է, թէ Կուրօպատկին հրամայեց զօրաբաժնին՝ այդ դիրքը պաշտպանել մինչև վերջին մարդը և չը նահանջել՝ մինչև հրաման չը տրվի:

ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿ, 1 սեպտեմբերի: (Սեփական թղթակցից): Վլադիվօստոկի պրիզային դատարանը վճռեց ազատ թողնել բրիտանական «Կալխաս» շոգենաւը և նրա վրա գտընված չէզոք բեռները, և գրաւել այն բեռները, որ ուղղված էին Ճապօնիա և բաղկացած էին 13,000 պարկ ալիւրից, 36 հակ բամբակից և 97 կապոց ձողերից:

ՉԻՖՈՒ, 31 օգոստոսի: (Րէյտէր): «Новый Край» մատնանիշ է անում ճապօնացիների անդուլ եռանդը, որո՜ք օր ու գիշեր ամրացնում են Էրլունդշանի մօտ գրաւած ամրութիւնները: Առաջապահների մէջ թնդանօթաձգութիւնը շարունակվում է: Ռուսական խուզարկուները օգոստոսի 24-ին աննկատելի կերպով մօտեցան ճապօնական պահակներին և բռնեցին 5 ճապօնացի պահապաններ:

ՕՅՍՏԵՐԲԱՅ, 31 օգոստոսի (Րէյտէր): Ամերիկական կառավարութիւնը վճռեց, որ «Լենա» տրանսպորտը պարտաւոր է հեռանալ Սան-Ֆրանցիսկօից կամ կառավարութիւնից նշանակված ճիշդ ժամանակամիջոցում կամ զինաթափ լինել:

ՏՕԿԻՕ, 31 օգոստոսի: «Րէյտէր»: Լուր է պտտվում, իբր թէ չինական կառավարութիւնը մտադիր է արտաքին գործերի մինիստրի օգնական Բուտինֆանին ուղարկել Եւրօպա և Միացեալ-Նահանգները՝ յատուկ յանձնարարութեամբ՝ Մանջուրիայի ապագայի վերաբերմամբ:—Լրագիրների մէջ տպագրված է Սան-Ֆրանցիսկօից հեռագիր, որի համաձայն քաղաքում բնակող ճապօնացիները մտադիր են պայթեցնել «Լենա» տրանսպորտը: Ճապօնական հիւպատոսը խորհուրդ տուեց զգուշանալ ապօրինի ցոյցերից: Գաղտնի ոստիկանութիւնը ներկայումս պահպանում է ռուսաց նաւը:

ՄՕՍԿՎԱ: Բրէստի երկաթուղու Մօսկվա կայարանում բացվել է 15 փունտ ոսկու գողութիւն: Ոսկին ուղարկված էր արտասահմանից Մօսկվա Ինգի փոխադրիչ գրասենեակի կողմից, տեղ էր հասել օգոստոսի 29-ին և դրվել արկղի մէջ. արկղը փակված էր կախովի կողպէքով. նա պահվում էր ծանրոցների բաժնում և պաշտպանվում էր երկու պահապաններով, որ ցերեկ-գիշեր այնտեղ էին: Պահապաններից մէկը նկատեց, որ արկղի կողպէքը չը կայ և իսկոյն այդ մասին զեկուցեց, այդ ժամանակ բացվեց գողութիւնը:

ՊԱՐԻԶ: Ֆրանկ-մասօնների լօժաների ժողովը հրաւէր է կարդում մինիստր-նախագահին չը զիջանել և տեղի չը տալ կղերականութեան դէմ մղած կռւում, ցանկութիւն է յայտնում, որ պարլամէնտում դրվի եկեղեցին պետութիւնից բաժանելու հարցը:

Կ. ՊՕԼԻՍ: Դաշնադիր պետութիւնների դեսպանները պնդում են, որ մակեդօնական ժանդարմէրիայի օֆիցէրների թիւն աւելացվի: Բ. Դուռը մի քանի հակաճառութիւններ է անում, սակայն այդ թիւը կաւելացվի հաւանօրէն մօտ ապագայում:

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ: 1 սեպտեմբերի (Րէյտէրի): Մասսաչուսէտսի նաւարանում շինում են 5 սաւրջրեայ մակոյկ ճապօնական կառավարութեան համար: Առաջին մակոյկը կուղարկվի Ճապօնիա նոյեմբերին:

ՏԵԱՆՑԶԻՆ, 31 օգ. (Րէյտէր): Լեաօեանեան կռւի և ռուսների դէպի Մուկդէն նահանջելու ժամանակից 1,000 չինացի փախել են Տեանցզին և ազատվել: Չինական կայսերական երկաթուղին նրանց տեղափոխում է կառավարութեան հաշւով: Մեծամասնութիւնը, կորցրած լինելով բոլոր կարողութիւնները, ողորմելի վիճակ ունի:

ԼՕՆԴՕՆ: 31 օգոստոսի: (Վօլֆ): Կուրօկիի գլխաւոր բանակատեղում գտնվող «Րէյտէրի գործակալութեան» թղթակիցը՝ Լեաօեանի կռւի նկարագրութեան մէջ ասում է, որ ճապօնացիների Լեաօեանի հիւսիս-արևելեան դիրքերի վրա արած վերջին շտուրմի ժամանակ՝ ճապօնական մէկ բատալիօն ճանապարհ բացեց իր համար մինչև ռուսական խրամատները, բայց նրանց հանելով՝ տեսաւ, որ իր ռազմամթերքի պաշարը վերջացել է: Ճապօնացիները դէմ արին սուինները և փորձեցին ճանապարհ բանալ և անցնել գլխաւոր ուժերի մօտ, բայց բոլորն էլ կոտորվեցին խրամատներից մի քանի քայլ հեռաւորութեան վրա:—Երկու բանակներում էլ ռազմամթերքներ ը սպառված են:

ՉԻՖՈՒ: 31 օգոստոսի: (Րէյտէր): Դալնիից եկած սուրհանդակը, որ այցելել է ճապօնական բանակը Պորտ-Արտուրի մօտ, ասում է, որ 300,000 չինական կուլիներ աշխատում են ճապօնացիների համար Դալնիի և Պորտ-Արտուրի միջավայրում: Անդադար Դալնի են հասնում նոր օժանդակներ, նոյնպէս և բազմաթիւ վիրաւորներ: Պորտ-Արտուրի բերդապահների դրութիւնը նշանաւոր կերպով լաւացաւ վերջին շոգենաւերի գալովը. որոնք կարողացան դուրս պրծնել ճապօնական նաւերի շարքերից: Ներկայումս ճապօնական նաւատօրմը կազմել է մի փակված շղթայ: Սուրհանդակի ասելով՝ ռուսական 3 խոշոր նաւեր լուրջ վնասներ են ստացել: Նա ենթադրում է, որ բերդի առումը կը պահանջէ մեծամեծ ջանքեր և երկարատև պաշարում: Բերդապահների թիւը համարում են 10,000 մարդ:

ԼՕՆԴՕՆ: 1 սեպտեմբերի: (Րէյտէր): Օկուի բանակի «Դէյլի Տէլէգրաֆի» թղթակից Բէննէտ Պէրլէյը Տեանցզինից մի հեռագիր է ուղարկել, որով յայտնում է, թէ ոչ մի ապացոյց չը կայ, որ ռուսները գործ են ածել «դում-դում» գնդակներ և աւելացնում է, որ Մուկդէնում կային 40,000 ռուսներ: Ասում են նոյնպէս, որ ճապօնացիները չը գիտեն վարվել ձիերի հետ և այժմ հազարաւոր ձիեր կոտրատված ոտքեր ունեն: Ճապօնացիները բռնել են Լեաօխէի երկարութեամբ մինչև Սինմինտին եղած վայրերը:—Խունխուզները ժողովվում են կազմակերպված մեծամեծ խմբերով՝ Մուկդէնից հիւսիս մի կարևոր պատերազմական գործողութիւն կատարելու նպատակով: Ճապօնացիները կենտրօնացրել են իրանց բանակները և դիտաւորութիւն ունեն 10 մղոն տարածութեամբ նեղ ճակատով արշաւել Մուկդէնի վրա դաշտավայրով:—Լեաօեանում ռուս բանակի մէջ գտնվող «Դէյլի Տէլէգրաֆի» թղթակիցը յայտնում է, որ այն բոլոր ժամանակը՝ որ ինքն անց է կացրել ռուս բանակում, ոչ մի ան-

գամ չէ տեսել իւր «զում-զում» վիզակներ։

ԼՕՆԴՕՆ, 1 սեպտեմբերի («Րէյտէր»)։ «Դէյլի-Տէլէգրաֆ»-ը խիստ քննադատում է եապօնացիների ռազմական գիտութիւնը և տակտիկան ու ասում, որ մինչև այժմ Կուրոպատկինը հանդիսանում է պատերազմի բուն ամենատաղանդաւոր հրամանատարը։

ՄՈՒԿԴԷՆ, 31 օգոստոսի («Րէյտէր»)։ Եապօնացիները գտնվում են Մուկդէնից 30 վերստ հեռու։ Առաջ արշաւելու նշաններ չը կան։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-ադիւտանտ Կուրոպատկինի ամենահպատակ զեկուցումը Նորին Կայսերական Մեծութեան Լեաօեան 1904 թւի օգոստոսի 29-ից. «Զօրքի դաշտային կորպուսների օգոստոսի 13-ից վարած կռիւների այժմ պարզված մանրամասնութիւնների հիման վրա հնարաւորութիւն կայ ներկայացնելու Ձերդ Կայսերական Մեծութեանը այդ կռիւների հետևեալ ընդհանուր գնահատութիւնը։ Օգոստոսի 13-ին մանջուրական զօրքի գրաւած ունէր դիրքեր Պէգօուի և Անպինի մօտ ձախ թեւի վրա, Լեանդեանսանի մօտ կենտրոնում և Անշանժանի մօտ—աջ թեւի վրա։ Օգոստոսի 13-ին եապօնացիները արշաւել սկսեցին ամբողջ ճակատի գծով։ Լեանդեանսանի մօտ կենտրոնում եապօնացիների բոլոր յարձակումները յետ մղվեցին։ Ձախ թեւի վրա, յամառ կռւից յետոյ, մենք մեր ձեռքում պահեցինք գլխաւոր դիրքը Անպինի մօտ, բայց եապօնացիները տիրեցին դիրքին Պէգօուի մօտ և սպառնալով ձախ թեւի կորպուսի յետ նահանջման ճանապարհին, ստիպեցին նահանջել։ Մի և նոյն ժամանակ նկատվեց մեր դիրքի ձախ թեւի շրջապատումը։ Անշանժանի, Լեանդեանսանի և Անպինի մօտ գտնվող դիրքերը պաշտպանվեցին որպէս ժամանակին չէր և շատ մեծ կորուստներ պատճառելով նախայարձակին, ես տարայ զօրքի բոլոր կորպուսները դէպի առաջաւոր դիրքերը Լեաօեանի մօտ։ Արևելեան ճակատի վրա մեծ բարձրութիւններ լինելու և անձրևներից ճանապարհների փչանալու պատճառով, հարաւային ճակատի վրա երկօրեայ ընթացքը դէպի Լեաօեան շատ դժուար էր, և միայն շնորհիւ զինւորական ուղղորդ ծառայողների անձնուէր աշխատանքեան արևելեան ճակատի վրա կարող եղանք կարգապահութեամբ նահանջել մեր ամբողջ արտիլերիան և բոլոր սայլախմբերը, և այդ ժամանակ հետևակ զօրքը ձեռքերում տարաւ թնդանօթների մի մասը լեռների վրայով։ Որքան էլ դժուար էր զօրքերի անցնելը հակառակորդի հետևում, բայց շարժւելը գուշակվածից աւելի եւ դժուար էր։ Զանազան զօրամասերում մենք կարողացանք մինչև դէպի Լեաօեան տանել ամբողջ արտիլերիան և սայլախմբերը։ Մանաւանդ դժուար էր աջ զօրակազմի ճանապարհը, որը անցնում էր ամենից շատ հեռու տեղով երկարելով դէպի արևմուտ, այն ինչ հակառակորդը նշանաւոր ոյժերով արշաւում էր մեր վերջապահ զօրքերի վրա, որոնք նրանց դէմ յամառ կռիւ էին մղում։ Բատարէաներից մէկը, դիրքերից հեռանալով յետ նահանջման ժամանակ ընկաւ ուղղակի անդունդ և նրան սկսեց ծածկել։ Զօրաբաժնի ամեն ձայնը զօրքը «զոր» բառաքեան փրկելու համար։ Մի թնդանօթի համար լծվեցին մինչև 24 ձիեր, հետևակ զօրքի վաշտերը աշխատում էին լուծերով քաշել թնդանօթները, բայց ձիերը և մարդիկը իրանք խրվում էին այնքան, որ շատ զինւորներ իրանք չէին կարողանում դուրս քաշել իրանց ոտքերը և ստիպված էինք լինում օգնութեան հասնել նրանց։ Բատարէան դուրս հանելու համար ժամանակ տալու նպատակով գեներալ-մայոր Րուտկովսկու վերջապահ զօրքը ուշացաւ դիրքի վրա աւելի քան հարկաւոր էր և այդ պատճառով նշանաւոր կորուստներ կրեց. այդ ժամանակ սպանվեցին գեներալ Րուտկովսկի և 5-դ արևելեան-սիբիրեան հրացանաձիգ գնդի հրամանատար փոխ-գնդապետ ֆօն-Րաաբէն։ Չը նայելով այդ բոլոր ջանքերին, անիւների համարեա ամբողջ բարձրութեամբ խրված բատարէան ստիպվեցինք թողնել։ Օգոստոսի 16-ին զօրքը կենտրոնացան Լեաօեանի մօտ, այնպէս որ մէկ կորպուսը գրաւեց Տայցզիխէի աջ ափի վրա գտնվող դիրքը, իսկ մնացած կորպուսները ձախ ափի վրա։ Օգոստոսի 17-ին և 18-ին եապօնացիները մեծ եռանդով յարձակւում գործեցին մեր առաջապահ դիրքերի վրա, բայց ամեն տեղից յետ մղվեցին մեծ կորուստներով։ Յատկապէս կռիւը մեր աջ թեւի վրա և կենտրոնում, բազմաթիւ հակա-յարձակումներով, որոնք հասնում էին մինչև սուիններով հարուածներին, պահանջեց գործի դնել թէ մասնաւոր պահեստազօրքերը և թէ իմ ընդհանուր պահեստազօրքի մասերը։ Օգոստոսի 18-ի ընթացքում իրագործվեց Կուրօկիի զօրքի նշանաւոր ոյժերի անցնումը դէպի Տայցզիխէի աջ ափը։ Որովհետև օգոստոսի 17-ի և 18-ի ընթացքում մեր ձախ թեւի վրա, որի դէմ պէտք է գործէր Կուրօկիի զօրաբաժինը, շատ թոյլ յարձակումներ էին մղվում համեմատած կենտրոնի և աջ թեւի դիրքերի վրա եղած յարձակումների հետ, այդ պատճառով կատարեալ հիմքով կարելի էր ենթադրել, որ Կուրօկիի ոյժերը նշանակված էին ձախ թեւի մեր զօրքը շրջապատելու և մեր հաղորդակցութեան վրա գործելու համար։ Այդ հանգամանքներում ես վճռեցի, տանելով զօրքերը առաջապահ դիրքերից դէպի գլխաւորը, կենտրոնացնել նշանաւոր ոյժեր Կուրօկիի զօրաբաժնի դէմ և փորձ փորձել սեղմելու այդ զօրաբաժինը դէպի Տայցզիխէ գետը, որը ոտով կարելի է անցնել միայն մի քանի տեղերում։ Ընդունված վճիռը ի կատար ածվեց կատարեալ աջողութեամբ։ Մութն ընկնելուց յետոյ, կատարելապէս ապահով եապօնացիների կողմից, մենք սկսեցինք մաքրել առաջապահ դիրքերը, որոնք արդէն մեզ մեծ ծառայութիւն էին մատուցել, թուլացնելով հակառակորդին՝ նրան ծանր կորուստներ հասցնելով։ Շնորհիւ ձեռք առած միջոցներին, կամուրջների բաւարար թւին, նրանց կանոնաւոր դասաւորութեանը և ճանապարհներ շինելուն դէպի կամուրջները, չը նայելով մութ գիշերին, օգոստոսի 19-ին առաւօտեան յարձակում գործելու համար նշանակված բոլոր մեր զօրքերը անցան դէպի Տայցզիխէի աջ ափը։ Թշնամին միայն օգոստոսի 19-ին երեկոյեան գրաւեց մեր թողած առաջապահ դիրքերը և բացեց արտիլերիական կրակ Լեաօեանի վրա։ Թշնամու ձեռքը ամենևին չընկաւ ոչ մի բան։ Աջ ափն անցնող զօրքերի համար գործողութիւնների հետևեալ պլանն էր ընդունել ես. տարածել զօրքը Սիկվանտունի գիւղի և Եանտայեան ածխահանքերի մօտ գտնվող բարձունքների միջև, որ պէտք է գրաւէր գեներալ-մայոր Օրլովի զօրաբաժինը 13 բատալիոններով։ Ապա առանցք ընդունելով դիրքը Սիկվանտունի մօտ, որոշել էի զօրքի ձախ ուսով առաջ գնալ և շրջապատելով եապօնացիների թեւը, վերցնել նրանց դիրքերը, որոնք ձգվում էին Տայցզիխէ գետից Կվանտուն գիւղի մօտ եանտայեան հանքերի ուղղութեամբ։ Արշաւումն սկսվեց օգոստոսի 20-ին։ Երբ արդէն բոլոր կարգադրութիւններն արված էին, օգոստոսի լոյս 20-ի գիշերը, աջ թեւեան կորպուսի հրամանատարը զեկուցում ուղարկեց, որ եապօնացիները, յարձակում սկսելով, գիշերը գրաւեցին մեզ համար շատ նշանաւոր դիրքի հիւսիս-արևելեան մասը Սիկվանտունի մօտ, ստիպելով յետ նահանջելու այդ մասը գրաւող գնդին։ Պէտք էր փոխել գործողութիւնների ծրագիրը և օգոստոսի 20-ին նշանակած գործողութիւնների փոխարէն նորից յետ գրաւել մեր կորցրած դիրքը։ Միայն օգոստոսի 20-ի երեկոյեան դէմ ամբողջ լեռնային կոյտը Սիկվանտունի մօտ և գիւղը մեր ձեռքումն էին։ Կէսօրից յետոյ ժամը 7-ին սկսվեց արշաւումը և Սիկվանտունից դէպի հիւսիս-արևելք բարձրութեան վրա, որտեղից նախընթաց գիշերը յետ էին մղվել մեր զօրքերը։ Սկզբում մեր յարձակումները աջողութիւն չունեցան։ Վրա հասաւ մութը, բայց յամառ կռիւը դեռ շարունակվում էր։ Մենք մի քանի անգամ գրաւեցինք բարձրութիւնը, բայց յետոյ ստիպված էինք նահանջել։ Մասերը իրար խառնվեցին և կռւի ղեկավարութիւնը սաստիկ դժուարացաւ, այնու ամենայնիւ մասնաւոր հրամանատարների նախաձեռնութեամբ անջատված յարձակումները կրկնվում էին շարունակ և վերջապէս մենք կարողացանք գրաւել դիրքը և այդպիսով իրագործվեց այն ծրագիրը, որ պէտք է կատարէինք օգոստոսի 20-ին աջ թեւի վրա։ Բանակի դասաւորութեան ձախ թեւի վրա, Եանտայի ածխահանքերի շրջանում, օգոստոսի 20-ին տեղի ունեցաւ հետևեալը. գեներալ-մայոր Օրլովի զօրաբաժինը գրաւեց Եանտայի ածխահանքերից դէպի հարաւ բարձրութիւնների վրա խիստ ուժեղ դիրք ճակատով դէպի հարաւ, առաջ գնելով երկու բատարէա և մտնելով արտիլերիական կռւի մէջ հակառակորդի արտիլերիայի հետ, որ դիրք [illegible]

[illegible] խը արդէն գտնվում էր Օրլովի զօրախմբի աջ թեւից 6 վերստ հեռու։ Գեներալ-Օրլովը, որպէս զի աջակցէ մեր զօրքերին, որոնք դիրք էին գրաւում Սիկվանտունի մօտ, իջեցրեց զօրախմբի մի մասը սարերից և սկսեց արշաւել Սախտուն գիւղի ուղղութեամբ։ Զօրքերը պէտք է շարժվէին գաօլեանով ծածկված տեղով։ Կրակի հանդիպելով ճակատից և թեւից, արշաւող մասերը, կորցնելով գաօլեանի մէջ ուղղութիւնը, սկսեցին յետ գնալ։ Սարերում մնացած զօրամասը նոյնպէս հեռացաւ արևմտեան ուղղութեամբ։ Այդ ժամանակ արշաւող ձախթևեան կորպուսի գլուխը արդէն գտնվում էր գեներալ Օրլովի զօրքերից ընդամենը 2 վերստ հեռու։ Այդ գործերում վիրաւորվեցին գեներալ-մայոր Օրլովը և գեներալ Ֆօմին, որ արդէն մեռաւ ստացած վէրքից։ Թողնելով բարձրութիւնների վրա այդ դիրքը, որը պէտք է ծառայէր իբրև յենակէտ մեր արշաւման համար ձախ թեւից, եապօնացիները տարածվեցին դէպի հիւսիս և ժամը 5-ին կէսօրից յետոյ գրաւեցին բարձրութիւնների ամբողջ շարքը և Եանտայի ածխահանքերը։ Գեներալ-մայոր Սամսօնովի սիբիրեան կազակային ձիերից իջած հարիւրեակները անձնազոհաբար պաշտպանում էին մեր դիրքերը, բայց ստիպվեցան նահանջել։ Այդպիսով արշաւող ձախթևեան կորպուսը, որպէս զի առաջ շարժվի, պէտք է շուրջմի ենթարկէր հակառակորդի շատ ուժեղ դիրքերը սարերի վրա, և դա դժուարին գործ էր այդ կորպուսի համար, որի գնդերը վերջին հինգ օրերի ընթացքում մեծ կորուստներ էին կրել և նա հեռացաւ դէպի Լիլիեանգօու գիւղը։ Որորհետև, օգոստոսի 20-ի և 21-ի լոյս գիշերը մեր զօրքերը, որոնք գրաւել էին Սիկվանտուն գիւղի մօտ այն դիրքը, որի վրա յենվում էր արշաւող բանակի աջ թեւը և որը այդպիսով հանդիսանում էր նրա տեղի առանցքը, ստիպված էին թողնել այդ կարևոր դիրքը, ես վճռեցի նահանջել դէպի Մուկդէն և այդ վճիռը կատարեցի մինչև օգոստոսի 25-ը։ Լեաօեանի մաքրումը սկսվեց օգոստոսի 21-ին ցերեկով և վերջացաւ 22-ին, առաւօտեան։ Զօրքի բոլոր պաշարները դուրս հանվեցին ամբողջովին, իսկ ինտենդանտական պաշարները չը կարողացան դուրս հանվել, ուստի և ոչնչացրվեցին պաշարներ մօտաւորապէս 8 օրվայ ամբողջ զօրքի համար։ Շարժական կամուրջները քանդվեցին և տարվեցին զօրքի հետ, իսկ ժամանակաւոր տիպի նոր շինվածները այրվեցին։ Զօրքերը նահանջեցին կատարեալ կարգով։ Հակառակորդի սկսած հալածանքը յետ մղվեց. օգոստոսի 21 և 22-ին միջոցներ ձեռք առնվեցին ապահովելու համար, որ բանակի ետևը չը կարողանան անցնել արևելքից։ Հարաւային ճակատի հակառակորդը հալածում էր ոչ յամառ, բայց արևելեան կողմից Կուրօկիի բանակի զօրքերը յարձակումն սկսեցին։ Տալինգօուի մօտ դիրք գրաւող մեր զօրամասերը, մանաւանդ օգոստոսի 23-ի գիշերը ստիպված էին յամառ գիշերային կռիւ ունենալ թշնամու հետ։ Մենք պահեցինք մեր դիրքերը, բայց գնդերից մէկը, որ ամենատաք կռիւ ունեցաւ, մօտ 500 մարդ կորցրեց։ Օգոստոսի 23-ին, երեկոյեան ճակատից և մեր ձախ թեւից միաժամանակ հարուած ստանալու վտանգը անցել էր։ Անասելի դժուարութիւններով արտիլերիայի և մթերքային սայլերի շարժման կողմից զօրքերը հասան Մուկդէն և օգոստոսի 25-ին վերջացրին նահանջումը։ Ուժեղ յետապահ զօրքերը և հեծելազօրքը պատսպարում էին նահանջումը։ Բոլոր կռիւների մէջ, սկսած օգոստոսի 17-ից, հակառակորդին չը թողեցինք տրոֆէյներ։ Սապերային մասերը, որոնք անձնազոհաբար աշխատում էին բոլոր կռիւների ժամանակ, ցոյց տուեցին բանակին անգին ծառայութիւն նահանջման ժամանակ, կարկատելով ճանապարհները և օգնելով սայլերի շարժման։ Վերոյիշեալի մասին ամենահպատակօրէն զեկուցանում եմ Ձեր Կայսերական Մեծութեան»։

2 սեպտեմբերի

ԽԱՐԲԻՆ։ 1 սեպտեմբերի։ Ըստ մասնաւոր տեղեկութիւնների, եապօնացիները կանգնեցրել են դէպի հիւսիս իրանց շարժումը։ Նրանց առաջապահ մասերը թողել են Շախէն և հեռացել հարաւ դէպի Եանտան։ Գլխաւոր ոյժերը տեղաւորված են Լեաօեանի մօտ։ Հիմք կայ ենթադրելու, որ Լեաօեանի կռիւը այնքան տկարացրել է եապօնական զօրքերի, որ այլ ևս առաջ խաղալ նրանց համար առ այժմ դըժուար է։

ՏՕԿԻՕ, սեպտեմբերի 1-ին, ժամը 3-ին կէսօրից յետոյ («Րէյտէր»)։ Օյեաման զեկուցանում է, որ ռուսական բանակը մեծ ուժեր դեռ գտնվում են Խուն գետից դէպի հարաւ. նրանք ամրացնում են երկու ափերի բարձրութիւնները։

ԳԻԲՐԱԼՏԱՐ։ 1 սեպտեմբերի։ («Րէյտէր»)։ Արևելեան խաղաղ-ովկեանոսեան ընկերութեան «Օրտօն» շոգենաւը հաղորդում է, որ օգոստոսի 31-ին արևմտեան երկարութեան 8°8′ և հիւսիսային լայնութեան 36°42′ անցաւ ռուսական մի կրէյսէր, որը մի օֆիցէր ուղարկեց Կարդիֆի «Դերվէն» շոգենաւը տեսնելու։

ԿԱՐԴԻՖ, սեպտեմբերի 1-ին (Րէյտէրի գործակալութիւն)։ Ռուսների ձերբակալած շոգենաւը օգոստոսի 25-ին դուրս եկաւ Բարրի կղզիներից դէպի Պորտ-Սայիդ, տանելով 6000 տօնն ածուխ, որ նշանակված է Պորտ-Սայիդի համար։

ՏՕԿԻՕ, սեպտեմբերի 1-ին («Րէյտէր»)։ Նօգզուն զեկուցանում է, որ ամենակատաղի կռիւը, որի մէջ մասնակցում էր նրա զօրքը Լեաօեանի մօտ, տեղի ունեցաւ օգոստոսի 21-ին։ 20-րդ գունդը, որ դրանից առաջ մէկը միւսի ետևից կորցրել էր երկու գնդային և չորս բատալիօնային հրամանատարներ, մի համարեա անյուսալի յարձակում գործեց ռուսաց դիրքի վրա Իւֆանմեաօի մօտ և դուրս մղեց ռուսներին մարտկոցներից։ Եապօնացիները այլ ևս չունէին կապիտանից բարձր օֆիցերներ։ Իւգամի անունով օֆիցէրը իր վրա վերցրեց գնդի հրամանատարութիւնը և իր մարդկանց գլուխն անցած՝ յարձակում գործեց՝ «ուրա» կանչելով։ Պահեստի զօրքերը անյապաղ լցնում էին գրոհ տուող գծի բացակը. մարդիկ ուշադրութիւն չէին դարձնում երկաթէ լարերի և այլ ցանկապատների վրա։ Երբ նրանք «բանզայ» կանչելով յարձակվում էին ռուսաց ամրութիւնների վրա, մի բատալիօն կորցրեց բոլոր օֆիցէրներին. այդ ժամանակ առաջին կարգի մի հասարակ զինւոր իր վրա վերցրեց հրամանատարութիւնը. մի վաշտի մէջ մնացին 14 կամ 15 մարդ։ Գնդի կորուստները 1200—1300 հոգի են։ Չը նայած զօրքի յոգնածութեան, ռուսներին հալածելը շարունակվում էր օգոստոսի 22-ին մինչև լուսաբացը. սակայն կամուրջների պակասութիւնը հարկադրեց եապօնացիներին մնալ Տայցզիխէի հարաւային կողմում։

ՏԵԼԻՆ, սեպտեմբերի 1 (Բեռլինի վրայով)։ Ռուսաց գլխաւոր ոյժերը Տելինից հարաւ են գտնվում։ Եապօնացիների գործողութիւնների մէջ ժամանակաւոր հանդարտութիւն է տիրում։ Եապօնացիները մինչև այժմ Լեաօեանից դէպի հիւսիս միայն 10 կիլոմետր են առաջացել. այս բանը յայտնված է և ռուսաց գլխաւոր հրամանատարի բանակի հաղորդագրութեան մէջ։

ՏՕԿԻՕ (Բեռլինի վրայով)։ Եապօնական կամաւոր նաւատորմի հիմնարկութիւնը հասարակական նուիրատուութիւնների միջոցով վերջնականապէս վճռված է։ Շոգենաւերը կը շինվեն Եապօնիայում, եթէ անհրաժեշտ լինի, պատրաստ նաւեր էլ կը գնվեն։ Եապօնական կառավարութիւնը քննում է այն հարցը, թէ ինչով զբաղեցնել ռուս գերիներին, որոնց թիւը հասնում է համարեա 3000-ի։ Նրանք անգործ են մնում և նրանց կերակրելը կառավարութեան 500,000 իէն է նստում։

ՏՕԿԻՕ («Րէյտէր»)։ Օյեաման զեկուցանում է, որ ռուսաց խուզարկու պահակները միշտ երևում են եապօնական պահականոցների առաջ։ Ռուսական հեծելազօրքի բանակներ նըկատված են Լուլիտայցզիի և Սուխտայցզիի մօտ. ռուսական ուրիշ զօրքեր գտնվում են Սինմինտինի և Մուկդէնի մէջ։

ԽԱՐԿՕՎ։ Սկսվեցին պարապմունքները համալսարանում։

ԲԵՐԼԻՆ։ Դերմատոլօգիական համաժողովի վճռով, հետևեալ անգամ ժողովը պիտի գումարվի 1907 թւին Նիւ-Եօրկում։

ԱՄՍՏԵՐԴԱՄ։ Այսօր բացվեց ծովային իրաւունքի միջազգային կօնֆերենցիան։ Կօնֆերենցիայի մշտական քարտուղարը յայտարարեց, որ վճռված է գումարել դիպլօմատիական կօնֆերենցիան նոյն հարցի առիթով։

2 սեպտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ «Прав. Вѣст.»-ում հրատարակված է Բարձրագոյն հաստատված խոլերայի և ժանտախտի դէմ կռւելու յանձնաժողովի կողմից հետևեալը. «Օգ. 15-ից մինչև 22-ը Անդրկասպեան շրջանում խոլերայով հիւանդացել են 62 հոգի, մեռել 43։ Օգ. 22-ից մինչև 29-ը նորից հիւանդացել են 77 և մեռել խոլերայից 48։ Հասան Ղուլիի մօտի աուլներում, Կասպեան ծովի ափերին, օգ. 22-ից մինչև 29-ը խոլերայից մեռել են 38 [illegible] Անդրկասպեան շրջանում երևացել է Մերվում և

Բայրամ-Ալի կայարանում: Անդրկասպեան շրջանից դուրս հիւանդութեան առանձնակի դէպքեր պատահել են Բագւում, ուր օգ. 26-ին մեռել են մի Թուրք աղջիկ և մի պարսիկ, որ մեռել են հետևեալ օրը: Հետևեալ օրը հիւանդացել է յիշեալ աղջկայ հայրը:—Կասպեան ծովի արևելեան ափին խոլերան տարածված լինելու պատճառով և խոլերայի միաժամանակ երևալու հնարաւորութեան պատճառով Կասպեան ծովի մի քանի նաւահանգիստներով, Բարձրագոյն հաստատված յանձնաժողովը անհրաժեշտ համարեց լրացնել այժմ գոյութիւն ունեցող կանոնները Կասպեան ծովի նաւերի համար հետևեալը. ա) որպէս զի այն առագաստաւոր մակոյկները, որ գալիս էին Պարսկաստանից Կասպեան ծովի նաւահանգիստներից մէկը, որոնք չունէին առողջական վիճակի մասին հաստատութիւն, ենթարկվում էին 5 օրեայ զննողութեան. բ) այն բոլոր ծովային նաւերը, նոյնպէս և ափերի մօտով լողացող նաւերը, որոնք գնում են մի վարակված նաւահանգստից մի ուրիշ վարակված նաւահանգիստ, ենթարկվում են այն միջոցներին, որ որոշված են ծովային բժշկական վերահսկողութեան կայարանների և Սև ծովի ծովային կարանտինների հրահանգների 12, 13 և 14-դ յօդուածներում, բացի «վերահսկողութիւնից» անփաս և կասկածված նաւերի ճամբորդներին և կօմանդաների վրա:—Հասանղուլին և Չիկիշլեար առւը, Կասպեան ծովի ափին, յայտարարված են խոլերայի վերաբերութեամբ անապահով:

ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿ, 13 օգոստոսի: (Սեփ. Թղթակցից): Կրէյսէրների կռւի մէջ օգոստոսի 1-ին վիրաւորվածների մեծամասնութիւնը առողջացան և քիչ-քիչ վերադառնում են իրանց նաւերը:

ՇԱՆԳՀԱՅ, 1 սեպտեմբերի: (Րէյտէր): Չինական կառավարութիւնը նշանակեց մի առանձին ներկայացուցիչ Եապոնիա և Ռուսաստան գնալու համար, որպէս զի պարզէ Մանջուրիան Չինաստանին վերադարձնելու հարցը:—Գեներալ-ադիւտանտ Ալէքսէև ժամանեց Մուկդէն:—Ռուս-չինական բանկը Մուկդէնում փակված է: Հանված են դրօշակները կառավարչական շրջաններից:—Ռուսները հաւաքեցին կորեկ դաշտերից Տելինի շուրջը:

ՏՕԿԻՕ, 1 սեպտեմբերի: (Րէյտէր): Եապոնիան վճռել է մեծ կամաւոր նաւատորմ կազմակերպել: Դրամագլուխը կը հաւաքվի հասարակական ստորագրութեամբ: Կառավարութիւնը ձեռք կը բերի յայտնի քանակութեամբ շոգենաւեր, որոնք այժմ պատկանում են եապօնական ծովագնացական ընկերութիւններին: Շոգենաւերը կը ծառայեն որպէս պահապաններ ծովի վրա և կը պաշտպանեն եապօնական առևտրական նաւատորմը ռուսական կամաւոր նաւատորմի կրէյսէրներից: Այդ նախագիծը համակրութիւն է գտել:

ԼՕՆԴՕՆ, 2 սեպտեմբերի: (Րէյտէր): Լեաօեանից, օգոստոսի 26-ից հաղորդած տեղեկութեան համեմատ, մթերքների պահեստները դեռ ևս այրվում են քաղաքի ռուսական մասում: Կայարանը աւերված է: Եապօնացիների ձեռքը քիչ վագօններ ընկան, նրանք ոչ մի շոգեկառք ձեռք չը բերին: Վերջինների բացակայութիւնը դժուարացնում է եապօնացիներին օգուտ քաղել երկաթուղուց: Մի քանի ռուս վիրաւորներ մնացին քաղաքում: Երկրորդ զօրաբաժնի փորձը՝ գրոհ տալով վերցնել ռուսական դիրքերը՝ հետևանք ունեցաւ սարսափելի կորուստներ, մանաւանդ երբ ստիպված եղան անցնել հողաթումբով. ամբողջ վաշտեր ջնջվում էին ռուսական կրակից: Խրամատներում տեղի ունեցաւ սարսափելի կոտորած, ամբողջ ժամեր կռւում էին սուիններով և կոթերով, ռուսական և եապօնական դիակների կոյտերով լցվեցին խրամատները և կամուրջներ կազմեցին փոսերի երկու կողմը: Կորցնելով հրացանները, խրամատներում կռւում էին մինչև վերջին շունչը դանակներով և սուիններով: Գտնված են բազմաթիւ սպանվածներ՝ մահվան վերջին րոպէի մենամարտում փաթաթված թշնամուն:

ՉԻՖՈՒ, 2 սեպտեմբերի: (Րէյտէր): Մի չինացի, որ օգոստոսի 28-ին դուրս է եկել Լեաօտեշանի հրուանդանից, հաղորդում է, թէ այդ օրը նշանակված յարձակումը տեղի չունեցաւ: Նա ասում է, թէ ռուսները կենտրոնացրել են իրանց ուշադրութիւնը հիւսիս-արևելեան դիրքերի վրա, որոնց մէջ են նաև Էրլուշանի և Ցզիգուանշանի դիրքերը: Զօրքը կերակրվում է սև հացով և հաղուագիւտ դէպքերում միայն ստանում է արգանակ և միս: Համարեա ամեն օր Ստէսսէլ, Բալաշովի ուղեկցութեամբ, այցելում է ամրութիւնների ամբողջ շրջանը, զանազան փոփոխութիւններ մտցնելով, տալով զանազան խորհուրդներ և հաւանութիւն կամ պարսաւանք յայտնելով առանձին զօրամասերի: Նրա անխոնջ աշխատանքը և սառնասրտութիւնը նպաստում են բերդապահ զօրքի ոգու արիութեան, որը միշտ մնում է անյողդողդ, չը նայելով կերակրի և հանգստի պակասութեան ու կռւի մշտական սպասման: Չինացին ասում է, թէ Աղաւնու ծովախորշի հիւսիսային ափի վրա եապօնացիները շինել են մեծ ամրութիւն: Պորտ-Արտուրում կան 16 մեծ և 40 դաշտային հիւանդանոցներ: Հիւսիս-արևելքում պատրաստութիւնները կայանում են խրամատներ փորելու և հողաթումբեր կառուցանելու մէջ առաջապահ զօրքի համար: Թնդանօթաձգութիւնը տեղի է ունենում իւրաքանչիւր օր ընդհատումներով: Օգոստոսի 26-ին քաղաքի վրա ձգված մի ռումբ դիպաւ ռուսաց եկեղեցուն և սպանեց երեք չինացիների:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

## ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺԻՇԿ

**Կ. Եղիազարեանց**

Ընդունում է ջղային և ներքին հիւանդութիւններով ամենայն օր առաւօտեան ժամի 12—1, երեկոյեան 5—6: Ղլէքտրաբուժութեան նորագոյն մեքենաներով: Վելեամինօվսկի № 4.
(3, 5, 9, 12, 14, 16, 19) 1—7

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

**Գր. Տէր-Գրիգորեանց**

ընդունում է հիւանդներին—ներքին (մասնաւորապէս կրծքի) և երեխայոց հիւանդութիւններ. ունի րէնտգէնեան կաբինէտ. 154. Միքայէլեան պրօսպէկտ, տելէֆօն 825.
(շ. ե. հ. չ.) 79—105

**ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ**

լեզուի մի փորձված ուսուցիչ պատրաստ է պարապվելու ցանկացողների հետ: Ուշք է դարձվում մասնաւորաբար պրակտիկայի վրա: Դիմել «Մշակի» խմբագրութեան:
(կ. ե. հ.) 2—10

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ, ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ և ՊԱՆՍԻՕՆ

**Ս. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ**

(Բագու, Գուբերնսկայա փող. տուն Եղբ. Կրասիլնիկեանների)

Մ. պարտէզ. երեխաները ընդունվում են 4—6 տարեկան հասակից:

Ուսումնարանում երեխաները պատրաստվում են թէ օրիորդաց և թէ տղայոց գիմնազիաների և առևտրական դպրոցի համար:

Ընդունելութիւնը օգոստոսի 25-ից, ուսումը սեպտեմբերի 5-ին: ո. չ. 4—10

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ԵՒ ՊԱՆՍԻՕՆ

**Գ. Լ. ԿՈՒԶԱՆՕՎԻ**

Ընդունվում են գիշերօթիկներ, կիսագիշերօթիկներ և երթևեկներ: Պատրաստում են բոլոր միջնակարգ դպրոցներ մտնելու համար և կրկնողութիւն են անում բոլոր առարկաներից: Ուսման սկիզբը սեպտեմբերի 1-ից է:

Սօլօլակ, Լերմոնտովսկայա փողոց № 26
(ե. հ.) (Նախկին Նագօրնայա) 2—2

Լոյս է տեսել և վաճառվում է
Արսէն վարդապետ Ղլտճեանի

**ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ**

աշխատութիւնը. համառօտ տեսութիւններ միջազգային յարաբերութիւնների, պարտաւորութիւնների և օրէնքների մասին:

Գինն է 50 կոպէկ:

Դիմել Ալէքսանդրօպօլ Мкртичу Клитчяну և Թիֆլիսի գրավաճառներին: 2—3

Շպալերի Շոգեշարժ Գործարան

**Ա. Գ. ՄԱՆԿԻԿԵԱՆԻ**

Օդեսսայում

Գործարանի պահեստ ղեկավարութեամբ և մասնակցութեամբ

**Կ. Յ. ԱԻԱԳԵԱՆՑԻ**

Թիֆլիսում, Պուշկինեան փողոց տուն Մանթաշեւի № 12, հեռախօս № 568.

Սրանով պատիւ ունեմ հաղորդելու Թիֆլիսի յարգելի հասարակութեանը, որ օգոստոսի 10-ից (ս. տ.) բացված է այստեղ շպալերի գործարանի պահեստ, որտեղ ծախվում են գործարանի գներով ամեն տեսակ գեղանկար և նոր ճաշակի շպալերներ և համապատասխան պատկանելիքներ: Գներ նշանակված են գործարանական 8 կոպ. մինչև 8 րուբլի: Ծախվում է թէ գումարով և թէ առանձին սենեակների համար:

2—6 (չ. ո կ.) Յարգանօք Յ. Յ. Աւագեան

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ԵՐԶՆԿԵԱՆՑԻ
մօտ վաճառվում են իր հետևեալ աշխատութիւնները՝

Թուաբանական խնդիրներ, I . . . . — 25
» » II . . . . — 30
Դասաւանդման խորհուրդներ. . . . — 20
Բնախօսութիւն Յօվբէրի . . . . — 30
Պատմութիւն մանկավարժութեան. . . 1 —

Պատրաստ են տպագրութեան համար՝ Մանկավարժութիւն, Վէրբեր, բարեկարգչական հաշւետւութիւնից: (հ. շ.) 2—2

**ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է ԿԱՐ ՈՒ ՁԵՒԻ ՎԱՐԺՈՒՀԻ**

Թելաւի կար ու ձևի արհեստանոցի համար. Դիմել Уголь Веляминовской и Бебутовской № 25. օր. Կարա-Մուրզային:
(չ. ո. կ.) 2—3

!! ՊԱՀԱՆՋԵՑԷՔ !!
ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԻ

**ԵՂԲ. Գ. և Մ. ՓՐԻԴՈՆԵԱՆՑՆԵՐԻ**
**ՊՏՂԱՏՈՒ ԾԱՌԵՐԻ ԲՈՒԾԱՐԱՆԻ**

Պատկերազարդ կատալօգը հայերէն լեզուով բուծարանը գտնվում է Անդրկովկասի երկաթուղու Սկրա կայարանի մօտ: Կատալօգը ուղարկվում է ՁՐԻԱԲԱՐ:

Դիմել՝ Тифлисъ, М. Е. Придонову Сергіевская ул. (հ. կ.) 5—12

Զգուշացէ՛ք կեղծումներից
ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

**ԲՕՐՆՕ-ՏԻՄՕԼԵԱՆ ՍԱՊՈՆ**

Գ. Ֆ. ԻՒՐԳԷՆՍ

Ոչնչացնում է պեպենները, սևութիւնը, դեղին բծերը, պզուկները և պուտկները և ներգործում է աւելորդ քրտնելու դէմ: Խորհուրդ է տրվում ձեռք բերել, որպէս տուալէտային անուշահոտ սապօն, բարձր արժանաւորութեան:

ՈՍԿԷ ՄԷԴԱԼ 1893 թւի համար:

Կտորի գինը 50 կ., $^1/_2$ կտորի 30 կ.:

Ծախվում է բոլոր ամենալաւ դեղագործական մագազիններում և դեղատներում:

Գլխաւոր պահեստը ամբողջ Ռուսաստանի համար Գ. Ֆ. Իւրգէնսի մօտ Մոսկվայում: Դէպօ, Թիֆլիսում, Ագմուլօվի մօտ, դեղագործական ապրանքների առևտրի կովկասեան ընկերութեան մէջ, Ծուբինօվի և Գրիֆակի, պ.պ. Պօպօֆների և Արիստակովի մօտ: (1, 15) 16—24

ԴՊՐՈՑ

**ԿԱՏ. ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ**

Երկու սեռի մանուկների համար: Ընդունելութիւնը՝ սեպտեմբերի 1-ից, ուսման սկիզբը սեպտեմբերի 6-ից: Բեհբութեան փող. սեփ. տ. 29. 21, 26, 29, 31, ս. 1, 3 6—6

**ԴԱՍԱԳՐՔԵՐ ԿՐՕՆԻ**

Յատկապէս պատրաստած պետական դպրոցների համար, (Թոյլատրված հոգևոր և ուսումնարանական վարչութիւններից) աշխատասիրութիւն Եզնիկ աւագ քահ. Երզնկեանի:

I. Առաջին գրքոյկ, պատրաստական դասարանների համար «Գլխաւոր աղօթքները (իրանց բացատրութիւններով) և տօների համառօտ պատմութիւնները» 5-րդ տպ. գինն է 20 կոպէկ:

II. Երկրորդ գրքոյկ, «Հին-ուխտ» (30 դասերի վերածած, ուսուցչի կրօնական—բարոյական զրոյցներով հանդերձ) 3-րդ տպ. գինն է 30 կոպէկ:

III. Երրորդ գրքոյկ, «Նոր-ուխտ» (32 դասերի վերածած, ուսուցչի կրօնական—բարոյական զրոյցներով հանդերձ) գինն է 30 կոպէկ:

Գրավաճառների, ուսուցիչների համար 30% զեղչում, առանց ճանապարհածախքի: Դիմել Тифлисъ, прот. Езнику Ерзинкянцъ կամ Тифлисъ, Центральный книжный магазинъ.
(ե. հ. շ.) 13—25

**ՎԱՐՎԱՌԷ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆ ՍՄԲԱՏԵԱՆՑՆԵՐԻ**

ուսումնարանում աւանդվում են՝ կրօն (հայոց լեզուով), ռուսաց լեզու, թուաբանութիւն, հայոց լեզու և գեղագրութիւն և տարվայ ընթացքում պատրաստվում են քննութեան երեխաներ զանազան միջնակարգ դպրոցների և Լազարեան ճեմարանի համար:

Ուսումն սկսվում է օգոստոսի 10-ից: Ռոստով Դ/Վ, Տուրգենևսկայա փողոց, տուն եղբ. Ունանօֆների, № 4. (ա.օ) 21—25

Յայտարարում եմ ի գիտութիւն թարգմանիչների, որ ընագրից թարգմանած և արդէն պատրաստ ունեմ.

ՊՕԼ ԷՐՎԻԷՕԻ՝ «Հանելուկ» դրաման 2 գործող.
ԱՆՐԻ ԲԷԿԿԻ՝ «Ագռաւներ» կոմէդիան 4 գործ.
ՖԱԲՐԻՍ ԿԱՐՐԷԻ և ՊՕԼ ԲԻԼՕԻ՝ «Հարսն» կոմէդիան 3 գործող.
ԻԱՍԷՆԹ ԼՈՒԱԶՕՆԻ՝ «Արիւնի Աւետարանը» դրամատիկական անցք մի գործող.

2—3 (ե. հ. կ.) Տիգրան Զաւէն

Լոյս տեսաւ
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ

**„ՎԱՂԱԺԱՄ ՄԱՀ“**

ողբերգութիւնը՝ հինգ արարուածով:

Գինն է 1 րուբլի:

Դիմել հայ գրավաճառներին և հեղինակին՝ (օգոստոսից յետոյ) հետևեալ հասցէով. Екатеринодаръ (Куб. обл.) учителю Екатеринодарскаго арм. 2-хъ клас. училища, Хачатуру Бабаянцу. (ո. ե.) 5—5

**ԲԱԼԿԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ**

Վօգզալնի փողոց, տուն Թիֆլիսի առևտրական բանկի:

ԱՌԱՋԱՐԿՈՒՄ Է

1) Երկաթէ բալկաներ ամեն տեսակի և չափերի:
2) Տանիքի թիթեղներ (кровельное желѣзо) Սիբիրիայի և այլ գործարաններից:
3) Ցեմենտ Նօվօրօսիյսկի գործարաններից:

Մեծ քանակութեամբ գնողներին որոշ զիջում է արվում: Ընդունվում են պատուէրներ Անդրկովկասեան երկաթուղու բոլոր գծերի վրա յանձնելու պայմանով:

Նօվօրօսիյսկի Գելենջիկ ցեմենտը առաջարկվում է վագօնով գնողներին Չորս րուբլի վաթսուն կոպէկ Թիֆլիսի կայարանում, իսկ ընկերութեան պահեստից Չորս րուբլի եօթանասուն կոպէկ:
(ե. հ. շ.) 6—10

**ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ**

(Թիֆլիս, Լերմոնտովսկայա փողոց, № 9)

Ցանկացողները ունենալ իրանց առևտրական գործերի համար ուսման ընթացքը աւարտած աշակերտներ և աշակերտուհիներ, թող բարեհաճեն դիմել կուրսերի հիմնողին, Ս. Մանուէլեանցին: Աւարտողները ստացել են մասնագիտական առևտրական կրթութիւն, Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի հաստատած ծրագրի համեմատ, և ունեն օրինաւոր ատեստատներ:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՍԿՍՎԵԼՈՒ ԵՆ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ

Կուրսերի ծրագիրը և կանոնները կարելի է ստանալ ձրիապէս կուրսեր հիմնողի բնակարանում: Օտարաքաղաքացիները դիմում են՝ ТИФЛИСЪ, учредителю коммерческихъ курсовъ С.П. Мануэльянцу. (ո) 11—12

**ՆԵՐԱՐԿՈՒՄՆ ՄԱՏԻԿՈՒ**

(INJECTION AU MATICO)

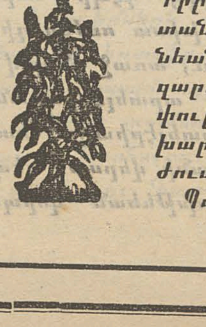

Գրիմօ և ընկ. դեղագործների Թոյլ է տրված Ռուսաստանում: Այս հեղուկի մէջ շահագործված են պերուական Մատիկօ բոյսի յատկութիւնները, մի բոյս, որ գործածուելով կերպով բժշկում է հոնորէա (սերմնահոսութիւն) և մի քանի տարվայ ընթացքում համբարձրացած հայկ և սաստիկ կարճ ժամանակում բուժում է ամենադժուար սերմնաթափութիւնները:

Փարիզ, 8 Rue Vivienne և գլխաւոր դեղատներում:

(2, 17) 11—19

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 2-го сентября 1904 г.
Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ»
Типографія «ГЕРМЕСЪ» Мадатовская ул. № 15.